

РЕЦЕНЗІЯ

проф. Голубовської І. О.

на монографію **С. П. Гриценко**
«ДИНАМІКА ЛЕКСИКОНУ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ XVI-XVII СТОЛІТЬ»
(Київ, 2017)

Монографія доц. С.П. Гриценко «Динаміка лексикону української мови XVI-XVII століть» присвячена питанням розвитку української літературної мови у дуже суперечливий і складний етап в історії України. Змінність лексикону в обраний для аналізу проміжок часу, досліджений на матеріалі писемних пам'яток XVI-XVII ст. різного жанру та функцій, з одного боку, виявляє певні вектори формування лексикону на цьому хронологічному зрізі у функціонуванні української літературної мови, а з іншого, проливає світло на найзагальніші закономірності історичного розвитку української мови як цілісного лінгвального феномену. На основі копійної реєстрації та найдетальнішої паспортизації номінативних засобів, характерних для цього періоду у розвитку української мови, авторка з'ясовує фактори збереження та змінності лексикону, встановлює параметри змін для питомої лексики та кореляції між лексикою питомою та запозиченою, визначає модуси міжмовної взаємодії, яка призводила до тектонічних зрушень у структурі вокабулярія *XVI-XVII століть*.

У фокусі уваги дослідниці – історія розвитку як окремих номінативних одиниць, так і лексичних груп (лексико-семантичних та тематичних), семантичні зсуви в яких досліджуються на тлі потужної дії екстралінгвістичних соціально-політичних та культурно-економічних факторів мовного розвитку, зовнішньо- мовних факторів іншомовних впливів, запозичення та адаптації чужомовних структурних елементів та цілісних одиниць.

У розділі першому «Динаміка лексикону як об'єкт лінгвістичного опису» С. П. Гриценко, закладаючи теоретико-методологічні засади своєї роботи, вдається до розлого і дуже глибокого аналізу численних праць українських та зарубіжних авторів у царині староукраїнської мови, діалектології, мовного контактування, теорії запозичення, структурної

REVIEWING

© prof. Golubovska I, reviewer igolubovska777@gmail.com

Feedback on the Monograph of Grytsenko S. P. "Dynamics of the lexicon of the Ukrainian language of the 16th-17th centuries" (in Ukrainian)

семантики, етнографії, історії, фольклористики тощо; виформовує метамову свого дослідження, окреслює основні напрями свого наукового пошуку, зупиняється на характеристиці історичного перелому XVI-XVII ст., того «особливого часу в історії українського народу», який, за словами О. І. Зілинського, був «добом найбільшого вимирання матеріальної субстанції нації і рівночасно добом першої синтези її духовних сил» [Зілинський 1993, 278].

У другому розділі «*Статичне і динамічне в українському лексиконі XVI-XVII ст.*» авторка звертається до висвітлення проблем збереження та редукції лексикону, окреслює ті фактори, які сприяли збереженню та втраті лексем, їх функційній де-актуалізації; подає ідеографічну характеристику тих запозичень, які потрапили до українського лексикону у XVI-XVII ст. При цьому до фокусу дослідницької уваги Світлани Павлівни потрапляють процеси вторинного семіозису, який був, як демонструє дослідниця, притаманним як питомій, так і запозиченій лексиці; процеси генералізації та спеціалізації лексичних значень, побутування запозичень у складі фразем, міжстильової динаміки запозичень; синонімія та дублетність як питомої, так і запозиченої лексики тощо. Виходячи з настанов сучасної антропологічної парадигми науково-лінгвістичного знання, Світлана Павлівна аналізує мовний матеріал не тільки у структурно-семантичному, а й у концептуально-культурному річищі, вирізняючи з-поміж досліджених лексико-ідеографічних ділянок ті, як можуть претендувати на статус соціокультурних домінант та певних констант концептосфери українського соціуму XVI-XVII ст.: це «навчання», «пізнання», «довкілля», «людина», «війна», «віра», «право» тощо. Як видається, цій стороні дослідження слід було б приділити більше уваги, адже антропологічна метамовна риторика есплікується тільки на рівні висновків, а в «тілі» роботи проявлена, на мій погляд, недостатньо. Це сприяло б посиленню актуальності рецензованого дослідження і, водночас, певним чином детермінувало б певну іпостась його наукової новизни.

У рамках третього розділу «*Деривація як шлях розвитку номінативного ресурсу мови*» авторка розглядає деривативні процеси, характерні для зазначеного проміжку у розвитку української мови, семантичну та формально-семантичну деривацію, найрізноманітніші моделі словотворення негібридного (монолінгвального) та гібридного (полілінгвального) характеру.

У четвертому розділі «*Іншомовні впливи як чинник динаміки лексикону української мови XVI-XVII ст.*» на основі проведеної у підрозділі 2.3. другого розділу монографії ідеографічної стратифікації іншомовних запозичень

РЕЦЕНЗУВАННЯ

© проф. Голубовська І. О., рецензент igolubovska777@gmail.com

Рецензія на монографію Гриценко Світлани Павлівни «Динаміка лексикону української мови XVI-XVII століть» (Українською)

українського лексичного складу XVI-XVII ст. досліджуються особливості іншомовних впливів: латинськомовного, італійськомовного, германського, польськомовного, тюркськомовного, грецького тощо. При цьому Світлана Павлівна фіксує кількість лексем, запозичених у рамках тієї чи тієї тематичної групи, пояснює їхню кількісну диверсифікацію дією різноманітних факторів екстралінгвістичного плану. Позитивним моментом є урахування кореляцій між жанровою специфікою пам'яток та ступенем представлення у них певних запозичень різної тематичної спрямованості.

У п'ятому розділі «Час запозичування як параметр опису лексикону української мови XVI-XVII ст.» авторка на основі прийому умовного ототожнення часу першої фіксації у пам'ятках й часу запозичення встановлює неоднакову інтенсивність запозичення у рамках досліджуваного проміжку часу, зростання кількості дериваційних гнізд, у яких твірною основою виступає запозичення. Ефективною у контексті поставлених дослідницьких завдань і цілей виявилася методика визначення появи лексеми з опорою на історію позначуваної реалії (тренд початку XX ст. «слова і речі» Г. Шухарта та Р. Мерінгера), яка має потужний експлікаторний потенціал щодо встановлення мови-посередниці (старочеська, старопольська), за посередництва якої відбувався процес переймання.

Текст монографії вирізняє коректність і доступність наукового викладу, та особлива аура, яка характерна для наукових робіт, автори яких, працюючи на межі людських сил, насамперед прагнуть встановлення Наукової Істини, а не здобуття життєвих благ.

У **Висновках** подається глибоке аналітичне узагальнення теоретико-практичних результатів тієї масштабної й новаторської роботи, яку шановна Світлана Павлівна Гриценко виконала на найвищому професійному рівні; визначаються можливі перспективи подальшої розбудови дослідження.

Отже, безсумнівною є і теоретична, і практична значущість цього потужного опусу, яке стане своєрідним вадемекумом для тих дослідників, які прагнуть осягнути шляхи еволюції української мови, схарактеризувати екстралінгвістичні, зовнішньомовні та внутрішньомовні чинники її розвитку.

Зібраний та опрацьований пані С. П. Гриценко мовний матеріал може бути використаним у вищих у рамках найрізноманітніших нормативних (історична лексикологія, діалектологія, загальне мовознавство) курсів та спецкурсів з етнолінгвістики, соціолінгвістики, ареальної лінгвістики тощо.

Текст монографії вартий опрацювання у форматі посібника або підручника з теорії і практики мовного контактування, актуальність появи якого у наші часи є беззаперечною.

REVIEWING

© prof. Golubovska I, reviewer igolubovska777@gmail.com

Feedback on the Monograph of Grytsenko S. P. "Dynamics of the lexicon of the Ukrainian language of the 16th-17th centuries" (in Ukrainian)